

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНСТРУКЦІЙ РОБОЧИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ЧИЗЕЛЬНО-ПОЛИЦЕВОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ

В. Ветохін, д-р техн. наук,

Національний технічний університет України «КПІ»

А. Панов, канд. техн. наук,

Московський державний аграрний університет ім. В.П. Горячкіна

Розглянуто розвиток конструкцій знарядь, що поєднують чизельні та полицеві робочі органи. Показана перспективність комбінованих робочих органів в яких функціональні елементи поєднуються в раціональній послідовності процесів різного фізико-механічного типу, а саме, впровадження в моноліт, кришення, розпушення та обертання скиби.

Ключові слова: *комбіновані робочі органи, чизельні, полицеві, проектування, ефективність.*

Постановка проблеми. Ресурсозбереження при обробітку ґрунту важливе й актуальне завдання. Робочі органи різного типу мають різні енергетичні і якісні показники через розходження механіки взаємодії із шаром ґрунту. Здійснення операцій різного агротехнологічних типу одним робочим органом може дати новий якісний результат з одночасним ресурсозбереженням.

Огляд стану питання. Дотепер в науково-технічній літературі має місце деяке протиставлення різних технологій і, відповідно, технологічних прийомів обробітку ґрунту, а саме полицевого та безполицевого. Компроміс у традиційних технологіях досягається чергуванням систематичного обробітку ґрунту полицевими знаряддями та періодичного, раз в 3-5 років, безполицевого обробітку з поглибленням орного шару [1-3]. Так, наприклад С.П. Танчик [3] робить висновок, що: «Тривале застосування комбінованого обробітку з чергуванням систем полицевих і чизельних та полицевих і плоскорізних обробітків, побудованих за принципом чергування глибокої ярусної оранки один раз в 4-5 років під цукрові буряки та різноглибинних безполицевих обробітків під інші культури сівозміни, знизило потенційну засміченість орного шару на 24-32%».

Останнім часом з'явився ряд досліджень, що передбачають одночасний чизельний та полицевий обробіток ґрунту [4-11]. Так, наприклад Д.П. Юхин у своїй роботі робить такий висновок: «На основаних результатів наукових досліджень останніх десятилетий обоснована рациональность применения в сухостепных регионах Южного Урала и Заволжья комбинированной, или послонной обработки почвы, при которой только

верхній корнеобитаемый слой пахотного горизонта обробляється отвально на глибину до 16 см, а нижележачіє слої обробляються безотвальним способом» [9]. Теоретичне осмислення фізико-механічного аспекту цього напрямку виконано в роботах І.Б. Борисенко [8] та інших.

Як показав аналіз, комбіновані робочі органи проектуються в основному з агротехнологічних міркувань.

Мета дослідження – проаналізувати тенденцію розвитку робочих органів для чизельно-полицевого обробітку ґрунту з урахуванням фізико-механічних особливостей взаємодії робочих органів різного типу з ґрунтом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтообробний робочий орган здійснює процес, стадії якого мають різний фізико-механічний тип, а саме: впровадження в моноліт (подолання твердості), кришення шару (подолання міцності та зв'язності), підйом, відкидання й/або оборот шару (подолання гравітації й інерції). При цьому переборюється внутрішнє й зовнішнє тертя. Найбільш енергоємні стадії процесу – це впровадження в моноліт та кришення шару.

Енергоємність перерахованих стадій процесу також розрізняється залежно від типу робочого органа, що їх здійснює, а саме – долотоподібного (чизельного), ножеподібного або полицевого. В силу фізико-механічних особливостей процесу, найменш енергоємне впровадження в моноліт і кришення шару ґрунту забезпечують долотоподібні робочі органи [12].

Реалізація описаних закономірностей найбільш ефективним шляхом можлива при:

- здійсненні стадій процесу як окремих операцій робочим органом більш ефективного типу для цієї стадії процесу;

- об'єднанні різнотипних робочих органів або функціональних елементів в один технологічний комплекс у вигляді комбінованого робочого органа.

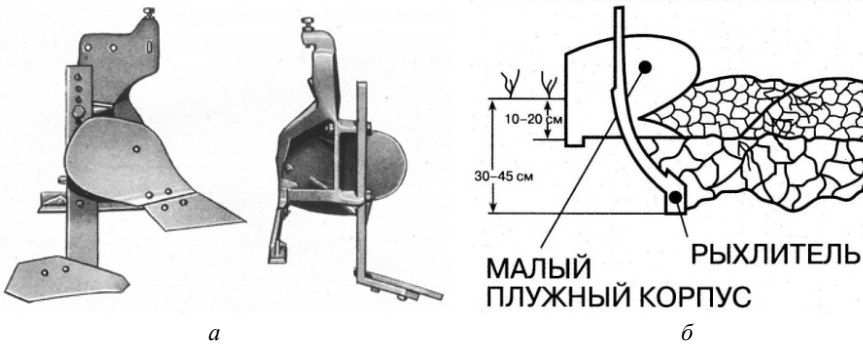
У комбінованому робочому органі функціональні елементи поєднуються, як правило, у послідовності стадій процесу різного фізико-механічного типу з використанням найбільш придатних функціональних елементів. А саме, впровадження в моноліт і кришення здійснює долото, розпушування, підйом і оборот шару здійснює ніж-стояк або відвал. Виконання цих фізико-механічних стадій процесу одночасно реалізує агротехнологіческую функцію робочого органа.

Розглянемо описані закономірності на прикладах відомих знарядь.

На рис. 1 показані робочі органи для традиційного послідовного виконання технологічних операцій полицевого обробітку та поглиблення орного шару [13, 14], що по суті представляють комбіновані полицево-безполицеві знаряддя.

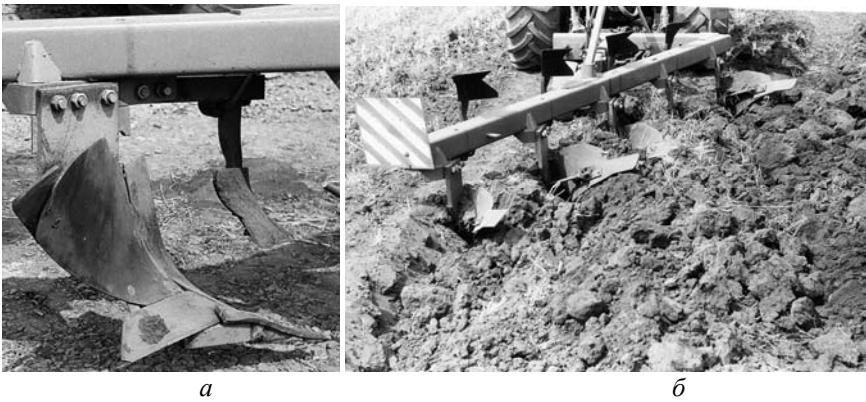
На рис. 2 показано знаряддя на базі розпушувального корпусу ПРН 31.000 виробництва ГСКБ «Одесаґрунтомаш». Розпушувачий корпус ПРН 31.000, внаслідок взаємодії з ґрунтом стояка та ножа дугоподібного в поперечно-вертикальній площині профілю [15], проявляє здатність до часткового

обертання скиби ґрунту та заробляння рослинних решток. На момент впровадження у виробництво корпусу ПРН така його властивість не відповідала існуючим агротехнічним вимогам та розцінювалась як недолік. Згодом ця особливість форми була незалежно реалізована іншими авторами в конструкціях ґрунтообробних знарядь. Наприклад, поєднання полиці з дугоподібним в поперечно-вертикальній площині ножем мають робочі органи знаряддя ПБС [16, 17] (рис. 3 б). та знаряддя ПРУН [14, 18] (рис. 4 а,б).

а – плуга фірми Клаузинг (1940-і роки) [13]; *б* – знаряддя ПРУН [14]

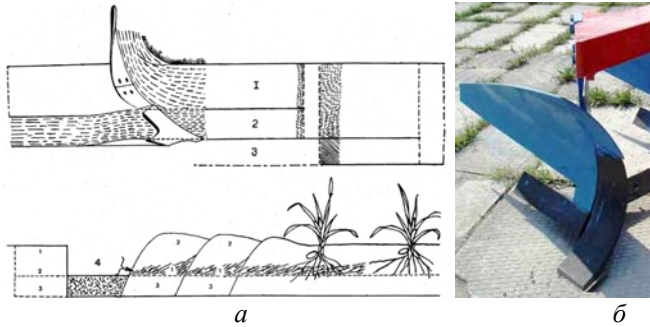
Рисунок 1 – Плужний корпус із додатковим розпушуючим робочим органом

а – робочий орган; *б* – вигляд у роботі

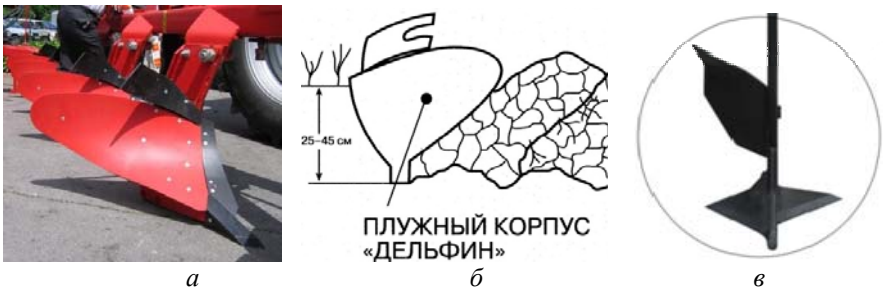
Рисунок 2 – Знаряддя на базі розпушувального корпусу ПРН 31.000 виробництва ГСКБ «Одесаґрунтомаш» (1986 р., фото автора)

На рисунках 3 і 4 зображені робочі органи, при функціонуванні котрих стадії впровадження в моноліт і первинного кришення здійснюються більш-менш явно вираженим долотом. Підготовлений у такий спосіб ґрунт піддається полицевому обробітку з обертанням частини розпушеного шару.

а – корпус, що кришить, фірми Клаузинга з переставною по висоті полицею (схема роботи) [13]; б – корпус знаряддя ПБС розробки В.М. Бойкова [16, 17]

Рисунок 3 – Робочі органи для безполицево-полицевого обробітку ґрунту

а – ПРУН [АГРО-2006, фото автора]; б – ПРУН [14, 18]; в – ПБК-4,8(Ч) [11, 16]

Рисунок 4 – Чизельно-полицеві робочі органи знарядь

У робочому органі знаряддя "Ранчо" розробки І.Б. Борисенко [19, 20, 21] (рис. 5) долото і полиця розташовані відповідно раціональній послідовності стадій процесу різного фізико-механічного типу. За формою, та конструкційно, полиця не є продовженням долота, що дозволяє переналаштовувати знаряддя "Ранчо" для чизельного, ярусних чизельно-полицевого або чизельно-плоскорізного обробітку ґрунту.

При зовнішній подібності до корпусу, що кришить, фірми Клаузинга з переставним по висоті відвалом (див. рис. 3, а), знаряддя "Ранчо" на новому рівні розвитку й найбільше послідовно реалізує концепцію чизельно-полицевого робочого органа. Такі робочі органи утворюють окремий клас та мають певні енергетичні та якісні переваги завдяки відмінностям фізичного процесу взаємодії з ґрунтом [22].

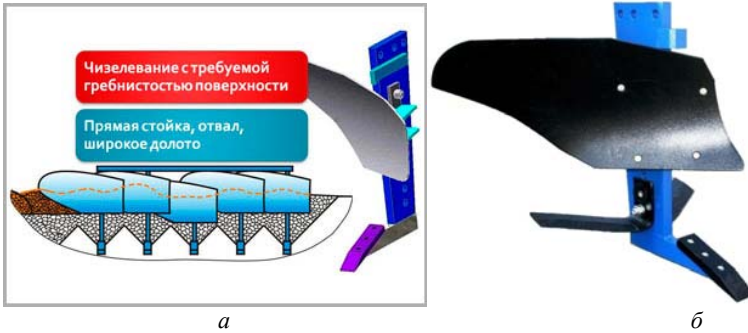

Рисунок 5 – Схема розпушення ґрунту (а) і вид чизельно-полицевого робочого органу (б) знаряддя "Ранчо" [19, 20, 21]

Висновки. Поряд зі створенням та застосуванням безполицевих комбінованих знарядь, що містять чизельні, лапові та дискові робочі органи, більш помітне місце займають знаряддя, що одночасно здійснюють операції різного агротехнологічного типу, а саме – розпушення з залишенням гребенів на дні борозни (чизельний обробіток), розпушення із суцільним підрізанням шару (плоскорізний обробіток) а також обертання скиби.

Перспективним напрямком є створення комбінованих робочих органів, у яких функціональні елементи поєднуються в раціональній послідовності стадій процесу різного фізико-механічного типу із застосуванням найбільш придатних функціональних елементів, а саме впровадження в моноліт і кришення здійснює долото, розпушення, підйом та обертання шару виконує стояк-ніж або полиця.

Література

1. Панов И.М. Современные тенденции развития техники для обработки почвы / И.М. Панов, А.И. Панов // Тракторы и сельскохозяйственные машины. - 1998. - N 5. - С. 32 – 36.
2. Панов А. Основные направления развития технологий обработки почвы / А. Панов // Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України: Збірник наукових праць. – Дослідницьке: УкрНДПВТ ім. Л.Погорілого, 2011, - Вип. 15(29). - С.339-344.
3. Танчик С.П. Научное обоснование агроэкологических заходов снижения забур'яненості кукурудзи в Лісостепу України: дис. ... д-ра с.-г. наук: 06.01.01 / С.П. Танчик; Національний аграрний ун-т. - К., 1999. – 346 с.
4. Бойков В.М. Механико-технологическое обоснование эффективных способов и технических средств основной обработки почвы: Дис. ... д-ра техн. наук / В.М. Бойков; СаратовГАУ. – Саратов, 1998. - 370 с.

5. Смирнов А.Б. Продуктивность бобово-злаковых травостоев в зависимости от состава травосмесей и способа основной обработки почвы: Автореф. дис. ... канд. с.-х. наук / А.Б. Смирнов; Великолук. гос. с.-х. акад. - Великие Луки. - 2000. - 21 с.
6. Ковриков И.Т. Основное направление совершенствования комбинированных отвально-безотвальных рабочих органов для обработки верхнего слоя пахотного горизонта / И.Т. Ковриков, Д.П. Юхин // Известия ОренбургГАУ. – Оренбург. №2(5), 2005. – С.73-79.
7. Борисенко И.Б. Комбинированные чизельно-отвальные орудия для основной обработки почвы / В.И. Пындак, И.Б. Борисенко // Механизация и электрификация сельского хозяйства. – 2005. – № 10. – С. 35-36.
8. Борисенко И.Б. Совершенствование ресурсосберегающих и почвозащитных технологий и технических средств обработки почвы в острозасушливых условиях Нижнего Поволжья: дис. ... д-ра техн. наук: 05.20.01 / И.Б. Борисенко. - Волгоград, 2006. 402 с.
9. Юхин Д.П. Разработка и обоснование основных параметров комбинированного плуга: автореферат дис. ... канд. техн. наук: 05.20.01 / Д.П. Юхин. - Оренбург, 2008. – 19 с.
10. Новиков А.Е. Чизельно-отвальная агротехническая мелиорация почвы при возделывании кукурузно-бобовых смесей в условиях орошения: автореф. дис. ... канд. техн. наук: 06.01.02 / А.Е. Новиков. - Волгоград, - 2009. - 20 с.
11. Нестеров Е.С. Разработка комбинированного технологического процесса и почвообрабатывающего орудия для основной обработки почвы: автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.20.01 / Е.С. Нестеров; СаратовГАУ. - Саратов, 2011. - 17 с.
12. Ветохин В.И. Системные и физико-механические основы проектирования рыхлителей почвы: Дис. ... д-ра техн. наук: 05.05.11 / В.И. Ветохин; НТУУ «Киевский политехнический институт», ОАО «ВИСХОМ». – К. - М.: КПИ – ВИСХОМ, 2010. – 284 с.
13. Сельскохозяйственные машины и орудия Германии. Технический обзор / Н.В. Васильев, С.А. Герасимов, Н.Г. Гладков и др., под ред. Л.А. Корбут и С.В. Чуенкова. - Берлин: тип. А. Педерсен, - 1947.– 897 с.
14. Плуг-рыхлитель универсальный навесной ПРУН 8-45-(01-03) / «Автотрак-Нева»- 2013. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.avtotrak-neva.ru/production/01_07/
15. А.с. 1545953 СССР, МКИ А 01 В 13/08. Рабочий орган для безотвальной обработки почвы / Панов И.М., Ветохин В.И., Корабельский В.И., Парахина Н.А., Кузнецов Ю.А., Кирюхин В.Г., Мигаль А.Н., Яновский Ю.С., Ройтберг В.И., Кузьмин Г.П. - №4060556/30-15; Заявл.23.04.1986; Оpubл.28.02.1990. Бюл. №8.
16. Рабочие органы ПБС / ООО «НПФ Престиж-С» – 2013. - Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://plugi-pbs.ru/рабочие-органы-пбс.html>

17. Патент 2216139 РФ, МПК А 01 В 35/20, А 01 В 13/04. Рабочий орган почвообрабатывающего орудия / Бойков В.М., Беляев С.Я., Пронин В.М. и др.; заявитель и патентообладатель Бойков В.М. - №2001135776/13; заявл. 26.12.2001; опубл. 20.06.2003

18. Патент 2074592 РФ, МПК А 01 В 15/00. Корпус плуга / Афонин А.Е., Милоткин В.А., Панов И.М., Шмелев А.И.; Сичко А.С.; Мигаль А.Н.; Ройтберг В.И. и др.; заявитель и патентообладатель Афонин А.Е. - №4794190/13, заявл. 02.03.1990; опубл. 10.03.1997.

19. Ресурсосберегательный антинулевой чизельный рыхлитель «РАНЧО» / ООО «ЭНЕРГОТЕХМАШ-ПРОМ». - 2013. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.etmprom.ru/page/rancho.html>

20. Патент 2354088 РФ, МПК А01В13/08, А01В13/14. Почвообрабатывающее орудие / Борисенко И.Б., Вачугов С.Ю., Елфимов М.В., Лобойко В.Ф., Пындак В.И.; патентообладатель ГНУ НВ НИИСХ - №2007137376/124, заявл. 08.10.2007; опубл. 10.05.2009. -Бюл. № 13

21. Патент 2426288 РФ, МПК А01В13/14. Почвообрабатывающее орудие / Борисенко И.Б., Борисенко П.И., Кондаков С.Ю., Галкина С.А.; патентообладатель ООО «Энерготехмаш-Пром» - № 2009142195/21, заявл. 16.11.2009; опубл. 20.08.2011. - Бюл. № 23.

22. Ветохин В.И. К вопросу систематизации пассивных рабочих органов для рыхления почвы на основе физики процесса / В.И. Ветохин // Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України: Збірник наукових праць. – Дослідницьке: УкрНДПВТ ім. Л.Погорілого, 2008. - Вип.11(25). - С.113-122.

Аннотация

Рассмотрено развитие конструкций орудий, сочетающих чизельные и отвальные рабочие органы. Показана перспективность комбинированных рабочих органов, в которых функциональные элементы сочетаются в рациональной последовательности процессов различного физико-механического типа, а именно, внедрения в монолит, измельчения, рыхления и оборот пласта.

Summary

The article deals with the of the combined “chisel-moldboard” type working bodies construction development. This work shows the prospect of the combining the functional elements in a sequence of steps in the process of various physic-mechanical type, namely, the penetration in the monolith, the crumbling, loosening, lifting and overturning the soil layer.